

ATD Vierde Wereld leeft met allerarmsten

'De denkwijze van de armen: onmisbaar om armoede uit de wereld te helpen'

In deze tijd van het jaar kan het guur en koud zijn. Dit zijn slechte omstandigheden voor mensen met een schamel inkomen en die ook nog in slecht geïsoleerde woningen wonen. Voor velen van hen is het perspectief op een betere toekomst niet gunstig. Vanwege hun leeftijd, gezondheidssituatie en afstand tot de arbeidsmarkt is de kans klein dat ze uitzicht hebben op betere leef- en woonomstandigheden. En wie eenmaal in deze vicieuze cirkel is beland, geraakt daar niet gemakkelijk uit. Soms zijn er hele generaties die op deze wijze (moeten) leven: grootouders, ouders, kinderen, kleinkinderen. Ziehier, een volk is geboren: 'Vierde Wereld'.

In de serie 'Armen ontmoeten', gaan we in dit artikel nader in op ATD Vierde Wereld. Dit is een mensenrechtenbeweging met de allerarmsten, die streeft naar een wereld zonder armoede en uitsluiting.

[Er zijn] Buurten waar veel eenzamen moeten huizen waar armoede heerst achter slecht verluchte ramen, waar elementaire voorzieningen vaak ontbreken verborgen tussen verzopen levensverhalen.¹

ATD Vierde Wereld werd in 1957 opgericht door Père Joseph Wresinski in een woonbarakkenkamp voor dakloze gezinnen in Parijs. Deze priester, die zelf in armoede opgroeide, startte met de kampbewoners een bibliotheek, een peuterspeelplaats, een kindertrefpunt. Hij zocht tegelijk ook hulp van buitenaf. Toen vrijwilligers zich voor langere duur engageerden, kon de actie zich uitbreiden naar andere steden en landen.

Na de Tweede Wereldoorlog was er in Frankrijk sprake van gebrekkig overheidsbeleid op het terrein van opvang van arme dakloze gezinnen. Daardoor kon er in Frankrijk een situatie ontstaan waardoor

de armen vrij in het land konden rondtrekken en zich naar eigen wens groeperen. Zo kwam in Frankrijk het bestaan van het lompenproletariaat, als een sociale realiteit, als 'volk', aan de oppervlakte. In andere West-Europese landen daarentegen werden dezelfde mensen beter gecontroleerd en in kleine groepen verdeeld en gehuisvest.

Joseph Wresinski, foto: ATD Quart Monde

ATD staat nu voor Agir Tous pour la Dignité; allen samen in de weer voor waardigheid. De beweging werd opgericht onder de naam Aide à Toute Détresse, Hulp bij iedere nood. Op initiatief van ATD is 17 oktober uitgeroepen tot Internationale dag voor de uitroeiing van armoede of Werelddag van verzet tegen extreme armoede. De activiteiten waren en zijn nog steeds gericht op duurzame verbetering van de levensomstandigheden, toegang tot cultuur en geestelijke ontplooiing. De strijd tegen grote armoede is ook een strijd voor de menselijke waardigheid, voor de eerbiediging van alle fundamentele mensenrechten voor ieder.

Armoedeproblematiek

ATD Vierde Wereld ontstond in een periode waarin men niet geloofde dat in de samenleving nog armoede heerste. De overheden grepen immers na de Tweede Wereldoorlog in met de uitbouw van een stelsel van maatschappelijke zekerheid voor allen. Het vertrouwen in de welvaartsstaat was in deze periode zo sterk dat het bestaan van armoede niet meer mogelijk leek. Enkel de armoede als een tijdelijke toestand, die de economische groei snel kan verhelpen, werd aanvaard. In West-Europa won de armoedeproblematiek via particuliere weg aan belangstelling. In Frankrijk waren het de schokkende feiten, zoals het overlijden van enkele daklozen in de strenge winter van 1954, die de interesse voor armoede deden opflakkeren en die de aanloop vormden tot de oprichting van ATD Vierde Wereld. De definitie van armoede als het bezitten van te weinig financiële middelen werd gaandeweg

vervangen door de notie dat diegenen arm zijn die niet meer mee konden met de sociale, culturele en economische verwachtingen van de samenleving als geheel. Armoede is aldus een relatief begrip geworden en wordt bepaald in verhouding tot de levensomstandigheden van de rest van de bevolking. Naast het inkomenstekort wordt de armoede ook bepaald door een achterstand in scholing, een ongezonde huisvesting, een slechte gezondheid en een beperkte deelname aan het sociaal-cultureel leven.

ATD hanteert een armoededefinitie die zich richt op de groep van generatie-armen waar ATD zich (uitsluitend) voor inzet. Met de introductie van het begrip 'Vierde Wereld' probeert de beweging de generatie-armen dan ook als een eigen groep te profileren.

Armen en niet-armen samen

Oprichter Joseph Wresinski meende dat de beweging uit vrijwilligers moet bestaan die hun leven met de armsten willen delen. Vrijblijvende hulp moet dan ook omgeruild worden voor langdurend, permanent en onvoorwaardelijk engagement met de armsten. Een van de pijlers waarop dit engagement rust, is het belang van de kennis die mensen in schrijnende armoede hebben. Arme mensen hebben bij uitstek kennis van armoede en sociale uitsluiting en wat dit met mensen doet. ATD ziet dan ook het denken (van armen over armoede en uitsluiting) als een daad van persoonlijke bevrijding. De beweging wil de arme bevolking, die steeds aan de rand van de samenleving heeft gestaan, in het centrum plaatsen en daarmee een einde maken aan sociale uitsluiting. De kinderen in het bijzonder spreekt ATD aan via de Taporidynamiek. In korte authentieke verhalen wordt het leven van kinderen in armoede geschetst; de moeilijkheden en problemen waarin elk kind zich wel een beetje kan herkennen. Vriendschap als remedie tegen armoede is de boodschap.

ATD Vierde Wereld in Nederland

ATD Vierde Wereld (www.atd-vierdewereld.nl) is in Nederland actief in Wijhe, Heerlen, Amersfoort, Breda, Oss, Utrecht en Zoetermeer. Ze omschrijft zich als een internationale mensenrechtenbeweging, samen met de allerarmsten. Extreme armoede wordt opgevat als een schending van de Rechten van de Mens. ATD Vierde Wereld Nederland wil de beeldvorming over mensen in armoede verbeteren en voor iedereen toegang tot universele mensenrechten garanderen in een vreedzame (Nederlandse) samenleving. Daarnaast bestaat de Joseph Wresinski Cultuur Stichting (www.wresinskicultuur.nl), die cultuur inzet als 'wapen' tegen armoede. Deze stichting is een theatergroep van mensen die in armoede leven samen met ervaren theatermakers. Gezamenlijk maken en spelen zij theater dat laat zien wat

mensen in armoede meemaken, wat zij denken en voelen en wat anderen over hen denken en zeggen. Momenteel spelen zij het theaterstuk 'De OmZieners': deze voorstelling stelt vragen over de samenleving en hoe deze is ingericht. 'De OmZieners' laat zien hoe armoede mensen kwetsbaar maakt en is een zoektocht naar compassie.

Wat kunnen we leren van ATD Vierde Wereld? ATD leert ons om na te denken over de wijze waarop wij denken, spreken en handelen over en jegens armen. ATD daagt ons uit om niet over armen te beslissen in wat goed en niet-goed is, maar om met hen samen te werken om te ontdekken wat voor armen de beste aanpak is. ATD laat ons zien hoe gemakkelijk armen in een mal gedrukt worden van beeldvorming en opvattingen waardoor getornd wordt aan hun menselijke waardigheid. Met name bij schuldhulpverlening vanuit PCI'en, bij bezoekwerk aan kwetsbare en arme mensen en in het algemeen in de taal die in parochies en PCI'en gebruikt wordt in het spreken over armen, is het belangrijk dat wij ons bewust zijn van onze eigen beelden die wij van arme mensen hebben om te voorkomen dat wij armen in onze mal (proberen te) duwen.

De armoede kan zo diep zitten dat men geen tekens meer heeft om zijn liefde te tonen.

De armsten zijn de levende getuigen van de waarheid. Daarom moeten wij naar hen luisteren.

De armoede kan zo diep zitten dat men geen tekens meer nodig heeft om zijn liefde te tonen.²

diaken Herman Rolfes,
diocesaan diaconaal werker

¹ Utit: Ik heb vandaag een mens gezien. Tochten van Hoop, blz. 12.

² Utit: Ik heb vandaag een mens gezien. Tochten van Hoop, blz. 42.